

Maak leerlingen betrokken

Eigenaarschap, zo simpel!

Eigenaarschap is tegenwoordig een veelbesproken term in het onderwijs. Kinderen moeten verantwoordelijk gemaakt worden voor hun eigen leerproces. Van consument naar participant. Maar wat is eigenaarschap nu eigenlijk? Hoe stimuleer je dit in kinderen? Wat vraagt dit van de leerkracht? En hebben we daar wel tijd voor?

Martijn Deleij

(m.deleij@reigerbos.nl) is leerkracht groep 7/8 en hoogbegaafdheidscoördinator op OBS 't Reigerbos in Zevenhuizen

Het werken met groepsplannen heeft leerkrachten bewuster gemaakt van de verschillen tussen kinderen. We zijn er echter nog niet. Vaak is het nog steeds de leerkracht die bepaalt wat een kind moet leren, zonder het kind zelf hierbij te betrekken. Het gevolg: kinderen zijn consumenten, zij leunen achterover terwijl de leerkracht werkt. We willen graag dat kinderen actief betrokken worden bij hun eigen leerproces, zij moeten eigenaarschap ontwikkelen. Dit om hen voor te bereiden op een maatschappij waarin zij moeten blijven leren. Daarnaast tonen diverse studies naar het zelf stellen en naleven van doelen aan dat het verhogen van het eigenaarschap van leerlingen leidt tot hogere resultaten (Duckworth, 2009). Hoe maken wij kinderen eigenaar van hun eigen leerproces? En wat is eigenaarschap eigenlijk?

Definitie eigenaarschap

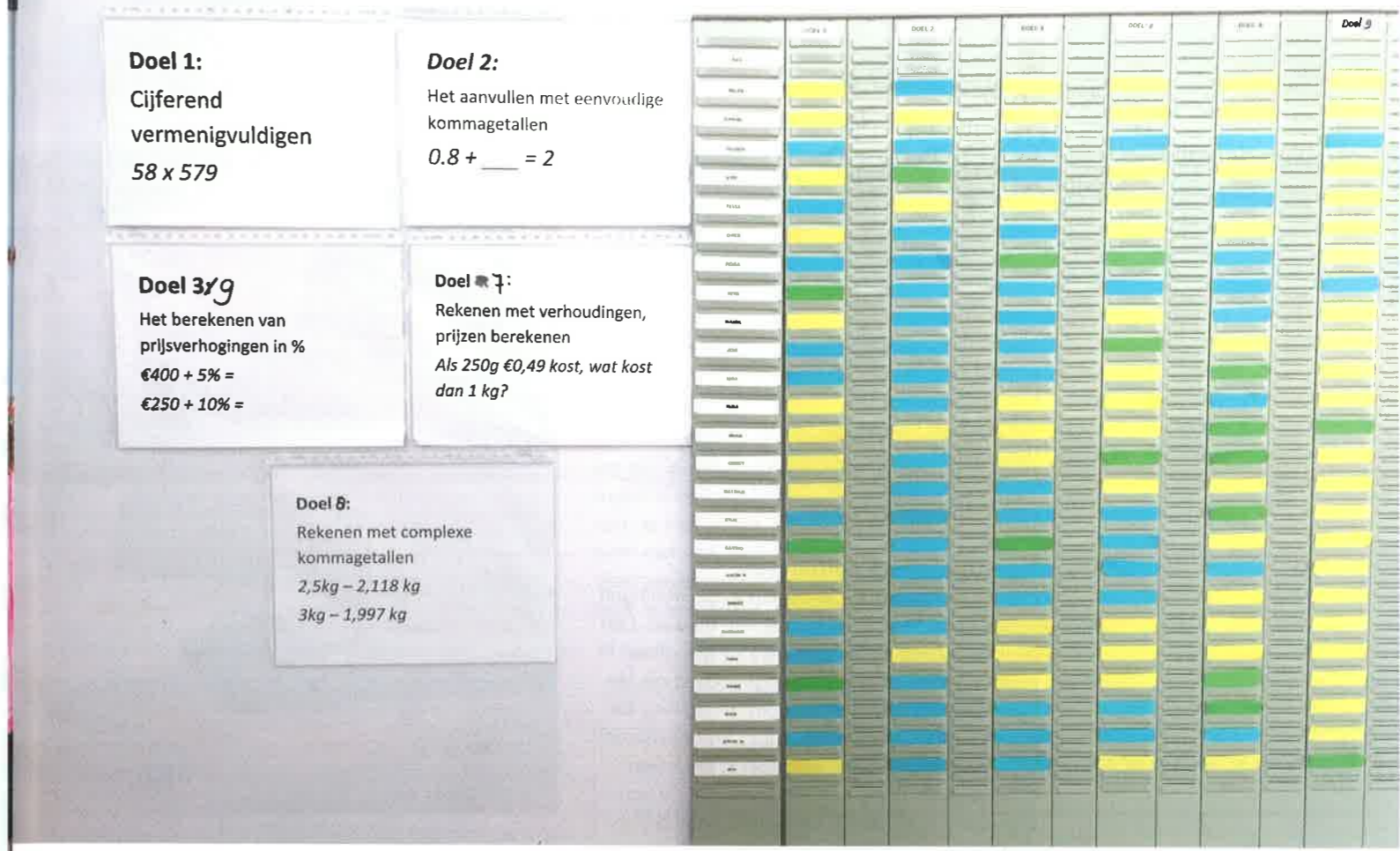
De term eigenaarschap wordt veel gebruikt zonder een duidelijke, eenduidige definitie. Toch is het geen nieuwe term, in de jaren 90 kwam Hans Zimmerman met zijn theorie rond self-regulated learning, waarin hij eigenaarschap definieert als 'Students taking ownership of their own learning, a proces that has become known as self-regulated learning'. Zimmerman (1990) stelt dat eigenaarschap bestaat uit vier componenten (trainbare vaardigheden) die voor alle leerlingen eigen te maken zijn (zie ook het kader 'In de praktijk' op de volgende pagina):

1. **Eigen doelen stellen:** leerlingen moeten, binnen het methodedoel dat de leerkracht stelt, de ruimte krijgen om eigen doelen te stellen. Wat willen zij aan het einde van de les beheersen? Hierdoor is een leerling volledig gefocust op het doel, waardoor

hij dit doel zelf wil behalen, in plaats van dat alleen de leerkracht wil dat de leerling zijn doel haalt. Ook Marzano stelt dat hierdoor het eigenaarschap toeneemt en de resultaten stijgen (Marzano, 2008).

2. **Zelfevaluatie:** leerlingen moeten voor zichzelf in staat worden gesteld om te evalueren op hun eigen leerproces. Hierbij is het belangrijk dat zij evalueren op zowel het proces als het product. Waarom hebben zij hun eigen gestelde doel wel of niet gehaald? Wat voor gevolgen heeft dit voor het doel van de volgende les? Door het onderkennen van eigen fouten en mogelijkheden neemt het eigenaarschap toe (Duckworth, 2009).
3. **Zelfmonitoring:** leerlingen moeten hun eigen resultaten op een duidelijke, meetbare manier bijhouden. Dit kan bijvoorbeeld door het noteren van het percentage goede opdrachten/antwoorden en dit te verwerken in een grafiek. Zij zien zo hun eigen vooruitgang en voor hen wordt duidelijk wat het effect is van hun inspanning (Zimmerman, 1990).
4. **Zelfinstructie:** leerlingen kunnen zelf aangeven welke instructie zij nodig hebben en of zij een bepaald doel al beheersen. Dit neemt de regie gedeeltelijk weg bij de leerkracht, maar stimuleert juist het verantwoordelijkheidsgevoel van de leerling (Zimmerman, 1990).

Uit onderzoek blijkt dat dit trainbare vaardigheden zijn. Jonge kinderen kunnen hier reeds in begeleid worden. Door het gericht trainen op deze vaardigheden neemt het eigenaarschap, en de resultaten, van de leerlingen toe. Uit

Martijn Deleij

meerdere studies is gebleken dat dit effect in alle gevallen optreedt (Duckworth, 2009).

Doelgericht werken

Op 't Reigerbos, een basisschool in Zevenhuizen, is in schooljaar 2014/2015 gestart met een pilot waarbij kinderen bij het vak rekenen niet langer in een vaste instructiegroep gezet werden, maar per blok, per doel vooraf getoetst wordt of de kinderen dit doel al beheersen. Het doel hiervan is om het eigenaarschap van de leerlingen te verhogen. Zij hoeven niet langer mee te doen met stof die al beheerst wordt en die kinderen krijgen enkel nog instructie bij niet voldoende behaalde doelen. Daarnaast houden de kinderen zelf bij welke doelen zij al beheersen en welke nog niet, en wat hun voortgang hierin is tussen de vooruit- en de eindtoets. Deze doelen zijn voor iedereen gedurende het hele blok zichtbaar op een doelenbord in de klas. De doelen worden overgenomen uit de methode, waardoor ze voor de leerkracht ook niet moeilijk te vinden zijn. Hiaten worden aangepakt via subgroepen en vallen buiten deze studie. Kinderen die doelen al beheersen krijgen extra tijd om te werken aan rekenverrijking. Om te controleren of dit echt zou leiden tot een verbetering in eigenaarschap, zoals door de theorie voorspeld, is gekeken in hoeverre de vier pijlers van eigenaarschap, door deze manier van werken, zijn toegenomen. Dit is gedaan door de leerlingen van de

groepen waar het doelenbord ingevoerd ging worden een stellingenvragenlijst voor te leggen, waarin alle vier de pijlers aan bod kwamen. Hier kwam uit dat de kinderen op deze vier vaardigheden hoger scoren met het doelenbord dan zonder (zie ook figuur 1 op p. 34). Daarnaast gaven de kinderen aan door deze manier van werken rekenen leuker en uitdagender te vinden. Het werken met het doelenbord werd door hen gemiddeld met een 8,5 beoordeeld. Tijdens het onderzoek bleek dat de kinderen niet alleen binnen hun kennis van de doelen groeiden, maar dat zij ook voor zichzelf nieuwe doelen stelden. Zo gaven kinderen aan dat zij voor

Het doelenbord: ieder kind krijgt per doel een score, waardoor zelfinstructie, monitoring en evaluatie mogelijk wordt

In de praktijk:

Maak kinderen makkelijk eigenaar van hun eigen leerproces met onderstaande tips.

- **Eigen doelen stellen:** laat kinderen voordat zij met een toets of dictie beginnen zelf een inschatting maken: hoeveel sommen/woorden willen zij goed hebben?
- **Zelfevaluatie:** vraag aan het einde van een rekenles aan kinderen om aan elkaar te omschrijven welke som zij lastig vonden en hoe ze deze toch hebben opgelost.
- **Zelfmonitoring:** laat kinderen een grafiek bijhouden met daarin hun eigen prestaties, bijvoorbeeld bij de automatiseringssommen bij rekenen.
- **Zelfinstructie:** kinderen kunnen vaak zelf uitstekend aangeven of zij voor het behalen van het doel van de les (extra) instructie nodig hebben, geef kinderen de keuze om wel of niet de verlangde instructie te volgen.

Kinderen vinden rekenen leuker en uitdagender als ze aan hun eigen doelen mogen werken

elk leerdoel een percentagescore als doel gesteld hadden om op de eindtoets te halen. Daarnaast gaven ook de sterke rekenaars aan dat zij deze manier van werken extra prettig vinden, omdat ook zij nu instructie of zelfs verlengde instructie kunnen krijgen op de doelen die zij nog niet beheersen.

Eigenaarschap stimuleren

Het stimuleren van eigenaarschap bij leerlingen vereist een iets andere manier van denken. Een leerkracht heeft niet langer de touwtjes alleen in handen. Toch is het niet zo ingewikkeld als het lijkt. Het belangrijkste is om constant richting de leerlingen te benadrukken dat zij verantwoordelijk zijn voor hun eigen leerproces. Door hen actief aan de gang te laten gaan met de vaardigheden zoals eerder benoemd, ontwikkelen zij deze en gaan zij zich deze eigen maken. Hierdoor zal je als leerkracht steeds meer merken dat kinderen voor zichzelf gaan werken in plaats van voor de leerkracht. Dit hoeft geen uren te duren of veel voorbereidingstijd te kosten. Het laten bijhouden van een grafiek kan meteen een goede uitleg zijn over het werken met grafieken. Reflectie op het geleerde kan een stelodracht zijn, en het zelf laten kiezen van de hoeveelheid instructie levert niet alleen een meer efficiënte instructie op, maar ook een meer betrokken instructiegroep. De kinderen zitten er namelijk uit eigen keuze in, zij willen het doel beheersen in plaats van de leerkracht die

Tom van Limpt

dat voor hen wil. Natuurlijk vergt dit oefening, het is voor de leerkracht belangrijk om goed in de gaten te houden of kinderen al in staat zijn om de juiste keuze te maken. Dit is vooral een kwestie van observatie. Kinderen die laag gescoord hebben op de vooruittoets, maar toch aangeven geen instructie nodig te hebben, zul je altijd meenemen. Ook is het mogelijk om kinderen het even te laten proberen, en hen daarna opnieuw te betrekken bij de instructie. Net als bij alles in de klas is en blijft de leerkracht de belangrijkste factor. Daarnaast is het van belang om groepsresultaten met de leerlingen te bekijken en te analyseren. Een korte blik op het bord voor en na een blok om trends te ontdekken. Als klas: hoeveel blauwe kaartjes hebben we voor het blok? En hoeveel era? Hoeveel stijging hebben wij dan gehad? Dit stimuleert dat kinderen elkaar helpen om hogere resultaten te bereiken, het zijn de resultaten van de hele klas geworden. Verder is het interessant om voor de toets een 'elkaar helpen-les' te geven. Kinderen geven aan welke doelen zij nog steeds lastig vinden en kinderen die deze leerstof wel beheersen, helpen hen hiermee en leggen de stof uit.

Positieve effecten

Wat de leerkrachten op 't Reigerbos merken, is dat kinderen veel meer dan vroeger bezig zijn met hun eigen resultaten. Waar enkele jaren geleden schouderophalend op de resultaten van een toets gereageerd werd, wordt er nu heel goed gekeken welke doelen nog niet beheerst

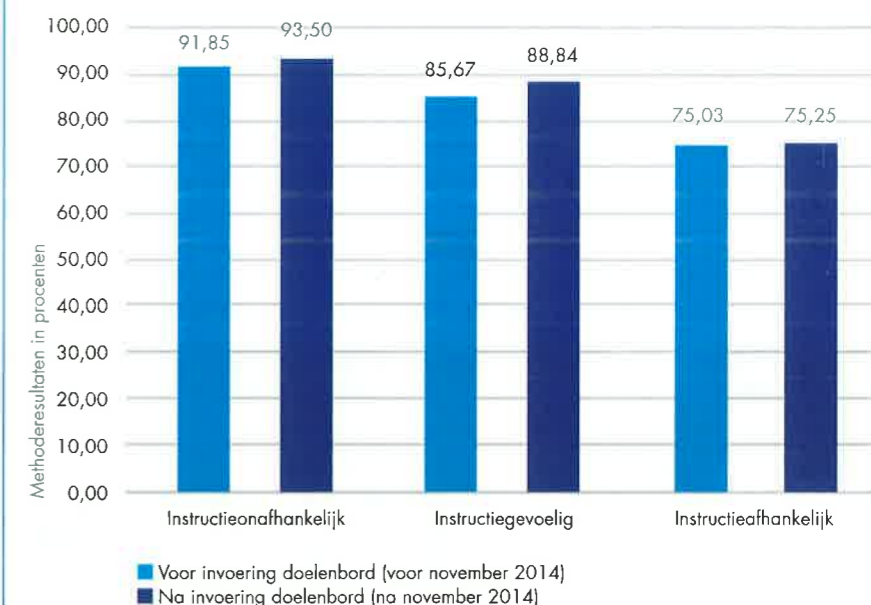
worden. Kinderen zijn in staat om te vertellen waarom zij een bepaald doel nog niet behaald hebben, en wat zij hieraan gaan doen. Ook onderling wordt er door leerlingen om hulp gevraagd. Sterke rekenaars helpen zo de zwakkere rekenaars om hun doelen toch te behalen, waardoor het niveau van de klas als geheel stijgt. Dit beperkt zich niet tot het vak rekenen. Ook bij andere vakken is te zien dat leerlingen bezig zijn met hun eigen resultaten, zo worden scores bij spelling vergeleken met eigen gestelde doelen en is er al meerdere keren gevraagd waarom we niet bij alle vakken met een doelenbord werken. Extra effect is dat door de openheid en de nadruk op groei binnen de eigen mogelijkheden er een positieve sfeer ontstaat. Fouten maken mag niet alleen, maar is zelfs noodzakelijk, en het zijn juist de zwakkere leerlingen die voor zichzelf en voor de rest van de klas groei laten zien. Naast het onderzoek over eigenaarschap werden ook de resultaten van de leerlingen op de methodetoetsen gevolgd. Gekeken werd naar het verschil tussen de gemiddelde procentuele score van drie maanden werken zonder het doelenbord, en drie maanden werken met het doelenbord. Hierbij zijn kleine, maar meetbare stijgingen te zien (zie figuur 2 op deze pagina). Er bleek bij 't Reigerbos weinig resultaat te zijn bij de instructieafhankelijke leerlingen. Zij bleken net boven de minimumnorm van 70 procent (is voldoende) te blijven scoren. 't Reigerbos denkt dat dit komt, omdat deze leerlingen altijd al in de verlengde instructie zaten en weinig ruimte

In de praktijk:

De stelling 'Ik wil het liefst terug naar werken zonder doelenbord' werd door maar liefst 87 procent van de kinderen met 'nee, nooit' beantwoord.

hadden om een extra presentatie te leveren. Een vervolgonderzoek zal moeten uitwijzen hoe ook voor hen meer leerwinst middels eigenaarschap gecreëerd kan worden. Het stimuleren van de vier factoren van eigenaarschap bij leerlingen is een zinvolle manier om kinderen eigenaar te maken van hun eigen leerproces. Dit hoeft niet veel extra werk of tijd te kosten. Het heeft positieve effecten op de resultaten en de sfeer in een groep. ●

Figuur 2 - Vergelijking methoderesultaten (minimumnorm: 70 procent) met en zonder het doelenbord

VERDER LEZEN!

- Expertis Eigenaarschap: een artikel over het stimuleren van eigenaarschap bij leerlingen door middel van een datamuur – www.expertis.nl/dienst/eigenaarschap-bij-leerlingen
- Continuous improvement: een systeem om door middel van data vanuit de leerlingen het onderwijs te verbeteren – www.expertis.nl/kennisbank/continuous-improvement
- Zelfgestuurd leren: dossier van Leraar24 over zelfgestuurd leren – www.leraar24.nl/dossier/5889/zelfgestuurd-leren#tab=0

LITERA TUUR!

- Duckworth, K. (2009) *Self-regulated learning. Literature Review*. Londen: University of London.
- Marzano, R. (2008). *Wat werkt in de klas. Didactische aanpak*. Rotterdam: Bazalt.
- Zimmerman, B. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational Psychologist*, 25 (1), 3-17.

In de praktijk:

'Juf, mag ik alvast de keersommen uit het werkboek maken, ook al hoeft dat eigenlijk niet? Dat doel vond ik namelijk moeilijk.'
Kevin, leerling groep 7

Figuur 1 - De beleving van eigenaarschap in groep 6/7 van werken met en zonder het doelenbord

